

Lublin, dn. 22.12.2022 r.

dr hab. Joanna Pędzisz
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Katedra Lingwistyki Stosowanej

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdy Grzybowskiej

pt. „Fachsprachenvermittlung für den modernen Arbeitsmarkt. Ausbildung von Fachsprachenlehrern in Curricula des Germanistikstudiums am Beispiel Polens”

(“Nauczanie języków fachowych na potrzeby nowoczesnego rynku pracy. Kształcenie nauczycieli języków specjalistycznych w programach studiów filologii germańskiej na przykładzie Polski”)

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska liczy łącznie 260 stron i obejmuje spis treści (str. 2–3), wprowadzenie (str. 4–11), pięć rozdziałów (str. 12–217), podsumowanie (str. 217–223), perspektywy (223–224), bibliografię (str. 225–248), załącznik (249–252), streszczenie w języku niemieckim (str. 253–255), polskim (str. 256–258) i języku angielskim (str. 259–260).

Pani mgr Magda Grzybowska wskazuje na wstępie na ideę uniwersytetu i jego funkcję wobec nowoczesnego, stale zmieniającego się rynku pracy i toczy refleksję nad aktualnym stanem badań dotyczącym kształcenia filologicznego i dydaktycznego w ramach filologii germańskiej (str. 4–5). W ten sposób wpisuje się w dyskurs (naukowy) o szansach oraz wyzwaniach i granicach dla dydaktyki języków obcych i specjalistycznych, dla których kontekst stanowią ścisła współpraca szkół wyższych i środowiska tzw. interesariuszy zewnętrznych czy konkretnych podmiotów społecznych i gospodarczych.

Doktorantka dokonuje wartościowego przeglądu ważnych publikacji (Gajewska/ Sowa 2014, Kałasznik/ Szczęk 2016 i 2020, Kic-Drgas 2015, 2017, 2018, Kic-Drgas/ Woźniak 2022), eksponuje wątek obecności i istotności języków specjalistycznych, jak i tendencje rozwoju na tym obszarze, ale w skali międzynarodowej (Roelcke 2020). W ten sposób pokazuje, i słusznie, potrzebę wielowymiarowego kształcenia dydaktyków języka niemieckiego jako obcego, posiadających wiedzę specjalistyczną w ściśle określonym zakresie (fachspezifische DaF-Lehrende).

Doktorantka stawia sobie ambitny cel przeglądu i oceny oferty dydaktycznej filologii germańskich na polskich uniwersytetach, który wieńczyć będą wskazówki i kierunki dla kształcenia dydaktyków języka niemieckiego jako obcego, zorientowanych na kształcenie zgodnie z potrzebami wykonywanego zawodu. Pani mgr Magda Grzybowska pokazuje również zalety takiego badania i określa perspektywę na dalsze możliwości analiz. W ten sposób wykazuje istniejący potencjał badawczy sformułowanego w ten sposób problemu.

Opis struktury pracy (str. 7–8) jest dokładny, przemyślany, ukierunkowany na kolejne, omawiane w pracy aspekty. Idea curriculum przedstawiona na stronach 9 - 11, jego cele, funkcja, motywy tworzenia, nie są pozbawione krytycznego widzenia tego fenomenu. Tym samym Doktorantka dowodzi postawy wyrażającej się w gotowości do rozpatrywania zasadności stosowania curriculum i ewaluacji jego efektywności. W tej części pracy Doktorantka również wyjaśnia i uzasadnia stosowane metody badawcze, co zapowiada rzetelność zaprezentowanych wyników.

Świadomość zmian na rynku pracy (str. 12) i ich przyczyn jak globalizacja, postęp technologiczny, które prowadzą do tworzenia nowych profili zawodowych, internacjonalizacja strefy zawodowej, zmieniający się status języka obcego prowadzą Doktorantkę do ważnej konkluzji o znajomości języków na potrzeby komunikacji zawodowej. Pani mgr Magda Grzybowska zestawia i kontrastuje profil nauczania na filologiach czyli rozwój wiedzy specjalistycznej oraz kształcenie kompetencji językowych z opisem sektora usług i z potrzebami rozwoju kompetencji miękkich jako kompetencji wymaganych w przyszłości (str. 20). Autorka dowodzi więc znajomości aktualnych tendencji na rynku pracy i widzi relację między kształceniem uniwersyteckim a tymi tendencjami.

W rozdziale 2.3 Doktorantka poświęca swoją uwagę na określenie statusu języka niemieckiego i przedstawia jego znaczenie jako środka komunikacji. Dokonuje rewizji akcentów w nauczaniu, programach germanistyki, zależnie od potrzeb, decyzji na poziomie europejskim czy misji uniwersytetu oraz potrzeb środowiska pozaakademickiego. Pani mgr Magda Grzybowska podkreśla również potrzebę dopasowania się do zmieniającej się rzeczywistości, podkreślając potrzebę modyfikacji jakości i ukierunkowanie na innowacyjność kształcenia. Przywołując przykłady Rumunii, Albanii, Węgier i Kosowa, gdzie obserwuje się odejście od klasycznego humanistycznego ideału kształcenia na korzyść zorientowanego na praktykę, Autorka kontrastuje profile kształcenia i dostarcza w ten sposób kolejnego argumentu podtrzymującego zasadność podjęcia tego problemu badawczego.

Kolejnym omówiony aspektem jest koncepcja języka specjalistycznego. Doktorantka zestawia klasyfikację i podział języków specjalistycznych. W sposób kontrastywny przedstawia pełny i

kompletny krajobraz stanu badań. Krytyka klasyfikacji wertykalnych i horyzontalnych dopełnia natomiast toczony dyskurs naukowy. Słusznie Doktorantka podejmuje się wykazania punktów rozwoju koncepcji od języka specjalistycznego do tekstu specjalistycznego, ponieważ uwzględnia w ten sposób nadal aktualne założenia pragmalingwistyki i lingwistyki tekstu. Ponieważ Pani mgr Magda Grzybowska przyjmuje określoną perspektywę widzenia języka specjalistycznego jako wariantu (str. 42), osadza swoje rozważania w konkretnym paradygmacie badawczym.

Interesująca droga, jaką prezentuje Doktorantka, od cech języka specjalistycznego i stopnia specjalistyczności mierzonego za pomocą nasycenia leksyką specjalistyczną, poprzez szczególne cechy gramatyki języka specjalistycznego, aż do płaszczyzny funkcjonalnej tekstu specjalistycznego jako instrumentu komunikacji specjalistycznej i specjalistycznej tekstualności różnicuje pojęcia nadrzędne i dociera do ich istoty.

Na pełnię wywodu naukowego składa się także wątek kontrowersji wokół rozróżnienia między *Fachsprache* i *Berufssprache* w kontekście komunikacji zawodowej zaistniałej na osi, na której na jej dwóch końcach jest język specjalistyczny (*Fachsprache*) i język ogólny (*Allgemeinsprache*). W odniesieniu do celów badawczych Pani mgr Magda Grzybowska rozważa również status języków specjalistycznych w glottodydaktyce. Autorka analizuje znaczenie glottodydaktyki dla kształtowania dydaktyki języków obcych na płaszczyźnie instytucjonalnej. W ten sposób prezentuje nauczanie i uczenie języka obcego jako przedmiot badań w ujęciu historycznym. Doktorantka w przemyślany sposób zestawia dane i badania dotyczące rozwoju dydaktyki języków obcych. Te uwzględniają aspekt językoznawczy oraz są zorientowane na potrzeby i konkretny obszar specjalistyczny. Autorka eksponuje profile dydaktyki, tak istotne w kontekście nauczania języka specjalistycznego, oraz wpływ zmian gospodarczych i społecznych, by wskazać na specyficzne założenia dydaktyki języka specjalistycznego. Sytuuje w ten sposób również specjalistyczny język niemiecki jako język obcy na styku dydaktyki języków obcych i dydaktyki języków specjalistycznych. **Czy Doktorantka widzi możliwości połączenia tych dydaktyk? Czy Doktorantka ma konkretne propozycje rozwiązań dydaktycznych?**

W kolejnej części pracy Doktorantka rozróżnia cele lekcji języka obcego i cele zajęć z języka obcego zorientowanego na określony obszar specjalistyczny. Czytelnik znajdzie tutaj charakterystykę takich zajęć, specyfikę uczących się, zakres rozwijanych kompetencji i określenie grupy docelowej. W tym kontekście bardzo interesująca jest wprowadzona koncepcja kontrastującej metody nauczania (patrz: Roelcke 2010, str. 59–60) oraz typy lekcji

języka specjalistycznego, które sprowadzają się do zasadniczych dla dydaktyki pytań: Dla kogo prowadzone są zajęcia? W jakim celu prowadzone są zajęcia?

Podkreślona przez Autorkę ważność i obecność języków specjalistycznych na uniwersytecie znajduje swoje uzasadnienie w panujących na rynku trendach, w ofercie edukacyjnej i roli uniwersytetu. Tak skrojona koncepcja propedeutyki języków specjalistycznych jest wyjątkowo wartościowa, ponieważ tworzy holistyczną perspektywę a nie jest tylko skierowana na komponent językowy.

Pani mgr Magda Grzybowska uwzględnia w swoich rozważaniach z jednej strony perspektywę studencką, i tym samym dopełnia wizji statusu języka obcego zorientowanego na określony obszar specjalistyczny. Wskazane potrzeby, nastawienie prorynkowe, pragmatyzm i instrumentalne traktowanie języka oraz kompetencji językowych współgra z sugerowanymi trudnościami filologii i konieczność ich ukierunkowania na potrzeby rynku. A odważne tendencje wiązania uniwersytetu z kulturą korporacyjną stanowi szansę na otwarcie programowe germanistik w Polsce. Z drugiej zaś pokazuje perspektywę uczących i podkreśla konieczność zmian w strukturze motywacyjnej nauczycieli oraz konieczność rozwoju ich kompetencji na płaszczyźnie relacji interpersonalnych i wiedzy merytorycznej. Doktorantka w tym miejscu wskazuje na problemy w nauczaniu języka specjalistycznego. W obliczu braku modelu nauczania języka specjalistycznego i braku curriculum kształcenia wykreowany został obraz nauczania nieuregulowanego, wymagający kształcenia ustawicznego lub współpracy nauczycieli języków specjalistycznych z danego obszaru specjalności. Wymagania, jakie stawia się nauczycielom, obejmują w związku z tym obszerny zakres kompetencji, tworzenia aparatu metodologicznego, określenia technik pracy i doboru stosownych materiałów oraz pełnego kierowania uwagi na proces nauczania. Pani mgr Magda Grzybowska nie zapomina również o osobowości, kompetencjach miękkich oraz motywacji, jakie wspierają proces dydaktyczny. Wiele uwagi poświęca refleksji dokonywanej przez uczących się, którzy stają się partnerami potrzebującymi odpowiedniej informacji zwrotnej. Cechy dorosłych uczących się języka (str. 87–88) mogą stanowić dobry katalog przydatny do sformułowania ich potrzeb i oczekiwań. A prezentacja potencjalnych trudności w uczeniu się języka specjalistycznego (według podziału proponowanego przez Kic-Drgas 2015) stanowi udane otwarcie dla kolejnej części pracy, czyli opisanych zmiennych wpływających na planowanie kursu języka specjalistycznego.

Nad wyraz intrygująca jest kwestia analizy potrzeb, rodzaju potrzeb i procesu ich powstawania, gdzie, jak podkreśla Autorka, brakuje metodologii analizy potrzeb (str. 94). A zrozumienie potrzeb uczących się stanowi podstawę do stworzenia kursu. W tym kontekście Pani mgr

Magda Grzybowska przywołuje inne środowiska zaangażowane w analizę potrzeb (str. 95), wskazuje na badania w innych obszarach i przywołuje model analizy potrzeb zorientowany na uczącego się (Hutchinson/ Waters 1987). Doktorantka wzbogaca i nadaje kierunek dla tego wątku dyskursu naukowego. W tym miejscu rodzą się dwa pytania: **Czy koncepcja *Design Thinking* może być według Doktorantki metodą prowadzącą do analizy potrzeb? Jak według Doktorantki myśl konstruktywistyczna będzie wpisywała się w ideę tworzenia kursu języka specjalistycznego?**

W opisie kolejnego etapu planowania kursu Doktorantka eksponuje trudności związane z wykorzystaniem autentycznego materiału, koniecznego do kształcenia sprawności składających się na umiejętność posługiwania się językiem specjalistycznym.

Rozdział dotyczący wiedzy i składowych kompetencji nauczyciela języka specjalistycznego ma charakter wysoce uświadamiający a zarazem porządkujący stan rzeczy.

Kolejną wartościową częścią pracy jest ta poświęcona ewaluacji, w której Pani mgr Magda Grzybowska bardzo jasno kreśli relację pomiędzy kształceniem językowym a ewaluacją, a przegląd sposobów ewaluacji (str. 104–105) obejmuje ważne wskazówki dla dydaktyków.

Studium empiryczne pracy bazuje na przeglądzie curricula germanistik na polskich uniwersytetach pod kątem nauczania języków specjalistycznych. Doktorantka chce wypełnić lukę, jaką zauważa w tym obszarze i stawia pytania nadające kierunek dla przeglądu. Jedynie pytanie: *Welche Komponenten dominieren in den Curricula?* (str. 106) brzmi nieco enigmatycznie. **Czy Autorka może doprecyzować, co kryje się pod pojęciem “komponentów”?**

Tabelaryczna formuła prezentująca ofertę dydaktyczną na polskich uniwersytetach na kierunkach studiów licencjackich i magisterskich jest przejrzysta, podzielona na zajęcia obowiązkowe i fakultatywne. Pod każdą tabelą znajduje się stosowny komentarz, opisujący stan rzeczy i konkretne fakty, jak i zawiera wnioski, ocenę stopnia specjalistyczności przedmiotów oraz uwagi dotyczące możliwości rozwinięcia lub uzupełnienia oferty dydaktycznej.

Doktorantka wykazuje zatem umiejętności oceny programu, wskazania walorów i wad programów studiów oraz podaje propozycje zmian.

Podsumowanie części analizy (str. 162–164) bez wątplenia dowodzi umiejętności wnioskowania Doktorantki, tworzenia przeglądowych zestawień i interpretacji przedstawionej sytuacji. Ciekawe tezy jak niejednoznaczny status fonetyki oraz próba wyjaśnienia bądź uzasadnienia wprowadzenia drugiego języka obcego na monofilologiach, wiązanie języków specjalistycznych z rozwojem innych kompetencji niż językowe oraz kwestia obecności

specjalizacji nauczycielskiej, to bardzo konkretne postulaty, potrzeby bądź zagadnienia, jakimi powinny zająć się określone gremia, np. zespoły programowe na germanistykach.

Ten sam schemat/ model analizy dotyczy również studiów magisterskich. Również tutaj druga część podsumowania (str. 204–206) obejmuje zmienne i czynniki wpływające na trendy w kształceniu.

Wykorzystany inny instrument - ankieta - służy doprecyzowaniu opisu oferty dydaktycznej polskich germanistyk. Ma ona charakter ilościowy i jakościowy, przeprowadzona jest wśród dydaktyków języka niemieckiego jako obcego, kształcących na potrzeby rynku. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że dokładne informacje jak ilość respondentów, ramy czasowe, w których ankieta została przeprowadzona, dopełniłyby refleksji dotyczącej jej wyników. Doktorantka wyodrębnia bardzo interesujące wyniki ankiety, która wykazała trudności kadry, sposoby zdobywania kwalifikacji na uczelni i poza nią, poziom rozwijanej kompetencji językowej, potrzeby nauczycieli akademickich względem rozwoju kompetencji studentów, czas przygotowania na zajęcia, określenie własnego obszaru działań, zakres godzin prowadzonych zajęć, źródła przygotowywanych materiałów oraz poziom motywacji. Ważne dla badania w jego holistycznym ujęciu jest wskazanie na brak umiejętności analizy potrzeb, planowania kursu językowego oraz trudności w przygotowaniu materiałów dydaktycznych.

W obliczu takich wyników Pani mgr Magda Grzybowska wymienia wskazówki do stworzenia bardziej atrakcyjnej oferty dydaktycznej, potrzebę rozwoju kompetencji miękkich oraz podkreśla, jak istotne jest zdefiniowanie dorosłych jako grupy uczniów.

Rozważania zaprezentowane w rozprawie wiążą trzy kwestie: wyzwania dla dydaktyki języka specjalistycznego zorientowanego na rynek pracy, zdolność zatrudnienia oraz perspektywy germanistyk polskich.

Doktorantka udziela jasnych i precyzyjnych odpowiedzi na postawione pytania badawcze (str. 217–220) i udowadnia w ten sposób, że zastosowane rozwiązania metodologiczne okazały się skuteczne. Dzięki temu w pełni realizuje cele badawcze, porównuje profile kształcenia germanistyk w Polsce i eksponuje trudności w rozwoju kompetencji specjalistycznych.

Walorem toczzonego wywodu są: a) identyfikacja słabych punktów w programach kształcenia, b) postulaty zmian, c) podkreślenie wartości kształcenia dorosłych oraz d) postulat włączenia dydaktyki języków specjalistycznych do kształcenia językowego. A analiza potrzeb, która okazuje się w przedstawionym badaniu kluczowa dla projektowania programu kształcenia staje się tym samym efektywnym narzędziem dla wymiany myśli o doświadczeniach i metodach nauczania. Bez wątplenia perspektywy, jakie klarują się z tej refleksji skłaniają do wprowadzenia koniecznych modyfikacji programowych.

Strona formalna rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Doktorantka bardzo sprawnie posługuje się aparatem pojęciowym, a co za tym idzie: specjalistycznym językiem niemieckim. W ten sposób Pani mgr Magda Grzybowska dokonuje bardzo udanej operacjonalizacji koncepcji zawartych w rozprawie.

W związku z tym stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi pracy naukowej, w której Doktorantka wykazuje wiedzę z obszaru teorii języków specjalistycznych oraz wpisuje się w dyskusję dotyczącą dydaktyki języków specjalistycznych. Pani mgr Magda Grzybowska sytuuje swoje rozważania w ściśle określonym kontekście kształcenia językowego i rozwoju wiedzy specjalistycznej. Część przeglądowa pracy przekłada się na postulaty, które stanowią wartościowy wkład w dyskurs naukowy dotyczący perspektyw rozwoju wiedzy specjalistycznej w języku obcym zarówno studentów jak i nauczycieli.

Wniosuję tym samym o dopuszczenie Pani mgr Magdy Grzybowskiej do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora, w tym do publicznej obrony przedłożonej rozprawy doktorskiej.

dr hab. Joanna Pędzisz

Lublin, dn. 22. 12. 2022 r.